

Van de redactie

In 1954 verscheen in *Ardea* het proefschrift van Dr. G. A. Brouwer, getiteld: "Historische gegevens over onze vroegere ornithologen en over de avifauna van Nederland." Deze publicatie beschreef de ontwikkeling van de Nederlandse ornithologie tot in het begin van deze eeuw. Binnenkort zal Prof. Dr. K. H. Voous een uitvoerig artikel in *Limosa* laten verschijnen dat kan worden beschouwd als een vervolg op het werk van Brouwer. Gelet op de belangstelling die er bestaat voor de ontwikkeling van de ornithologie, wil de redactie in de komende jaren vooral de jongste ornithologische geschiedenis belichten. Hiertoe heeft de redactie een aantal mensen benaderd die in de periode vlak vóór en na de Tweede Wereldoorlog een belangrijke rol in de Nederlandse ornithologie hebben gespeeld. Aan hen is gevraagd om in een terugblik zo mogelijk de volgende punten te verwerken:

- hoe ontstond de belangstelling voor vogels?
- waardoor werd de keuze van het onderzoek in die tijd bepaald?
- welke activiteiten zijn achteraf gezien het meest van belang geweest?

In dit nummer staat het eerste artikel in deze serie, een bijdrage van Arend Timmerman Sr.

Editorial The history of ornithology in The Netherlands through to the nineteenth century has been described in G. A. Brouwer's thesis (*Ardea* 41, 1954: 1-225).

Professor K. H. Voous is currently assembling material in order to produce a sequel to Brouwer's paper, reviewing much of the twentieth century. Voous' review is planned for later publication in this journal. Finding that readers' interest in the most recent history of Dutch ornithology is growing, *Limosa's* editors decided to invite some renowned Dutch ornithologists to write up their recollections, insofar as pertaining to their ornithological activities in the post-1945 time period. The contribution below, by Arend Timmerman, Sr., is the first in this new series.

Leven van en voor vogels

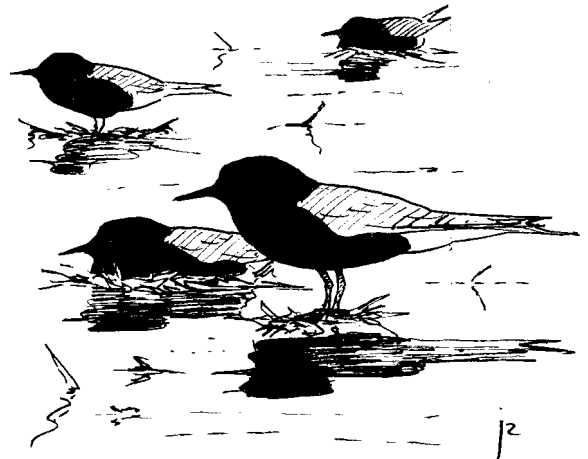
AREND TIMMERMAN SR.

Mijn belangstelling voor vogels en dieren was er reeds op zeer jeugdige leeftijd. Er bestaat een foto waarop ik, vijf à zes jaar oud, in de ene arm een kat houd en in de andere een tamme kraai. Dit beeld toont mijn jeugdige bezigheden met dieren. Nauwelijks het lezen machtig kreeg ik een Tiktak-album met vogelplaatjes en daaruit werden de eerste vogelnamen geleerd zoals Rietzanger, Witte Kwikstaart en Winterkoning.

De vissers in Genemuiden, mijn geboorteplaats, droogden de fuiken aan stokken langs de oever van het Zwarte Water. Daar raakten nogal eens insektenetertjes in verstrikt. Ik verlostte ze uit de fuiken en leerde ze zo goed kennen! Naast onze woning stonden twee grote schuren volgestapeld met bizen. Daar nestelden Kerkuilen in. Hoog in de schuren hadden de vleermuizen hun kraamkamers en zwaluwen nestelden op en tegen de spanten van de kap. Naast deze schuren bevond zich een opslagplaats van riet. In de grote en kleine rietmijten bivakkeerden Steenuil en Ransuil.

Als jongetje van acht à tien jaar zwierf ik reeds over de landerijen in de wijde omgeving van Genemuiden op zoek naar de nesten van weidevogels. Ik leerde het echte kievitseierenzoeken van twee, toen voor mij oude beroepseierenzoekers. Zij leerden mij om uit het gedrag van de vogel en de gesteldheid van het terrein af te leiden waar het nest zich bevond en hoe groot het aantal eieren zou zijn. Anderen, broodjagers, leerden mij de (volks)namen van het geschoten wild langs de kust van de Zuiderzee. Deze mensen vertelden mij veel over de vogels die ver vóór 1900 op de Zuiderzee voorkwamen. Alle soorten duikenden en zaagbekken werden er geschoten of in de visfuiken gevangen. Ganzen werden weinig geschoten; zij kwamen daar toen alleen in zeer strenge winters aan de grond. Daarentegen waren er wel elke winter Wilde Zwanen en Kleine Zwanen te zien.

Naarmate ik ouder werd, breidden mijn zwerftochten zich allengs verder uit in de Kop van Overijssel. De Weerribben was in de jaren '30 en '40 nog één groot moerasgebied met slechts enkele loop- en karrepaden. Het gebied werd bevolkt door kieken-dieven, Velduilen en Roerdompen. Bovendien bevond zich er een dwergmeeuwenkolonie. Langs de Zuiderzeekust broedden Zwarte Sterns en Visdiele.

ven en de roep van de Kwartelkoning was in deze omgeving geen zeldzaamheid.

Naast deze zwerftochten hield ik mij bezig met kleindierteelt, postduiven en het africhten van honden. Verder las ik veel boeken over de natuur, geleend uit de bibliotheek te Zwolle, waar ik het gymnasium bezocht.

In de Bezettingstijd was ik ondergedoken in de Noordoostpolder. Daar genoot ik van de Zeearenden en de grote vluchten Grauwe Ganzen en eenden op de kwelplassen. Ook zag ik daar voor het eerst een Hop. Maar ik werd gevangen genomen en naar Duitsland gedeporteerd. Na een geslaagde vlucht poging keerde ik in april 1945 terug naar huis.

Activiteiten en onderzoek

Zwarte Meer Bij de aanleg van de Noordoostpolder (1937-42) was langs de voormalige Zuiderzeekust ten zuiden van Vollenhove het Zwarte Meer ontstaan. Staatsbosbeheer kreeg het beheer over dit gebied. Nadat ik reeds in 1944 officieus werkzaam was in het reservaat, volgde in 1945 officieel de aanstelling als vogelwachter. Het Zwarte Meer was een prachtig gebied dat volop in ontwikkeling was! In de maandverslagen werd het voorkomen en het gedrag van de diverse vogelsoorten beschreven. Het gebied werd ornithologisch zo nauwkeurig mogelijk in kaart gebracht om eventuele veranderingen goed te kunnen aangeven. Ook werd onderzoek gedaan aan de rui van grondel- en duikeenden (Lebret & Timmerman 1951). Hiertoe werd een speciale vangmethode ontwikkeld.

Door veel over het gebied te publiceren werd gepoogd om dit waterwildreservaat het aanzien te geven dat het verdiende (o.a. Mörzer Bruyns & Timmerman 1953, Timmerman 1957, Timmerman 1963). Veel gegevens uit de maandverslagen werden verwerkt in het boek "Vogels in de IJsseldelta" (Gerritsen & Lok 1986).

Het is hier niet de plaats om alles op te sommen waarmee ik mij in eigen land en daarbuiten heb bezig gehouden in de jaren dat ik beroepshalve met vogels te maken had (1945-80). Vooral in de periode waarin ik verbonden was aan het Rijksinstituut voor Veldbiologisch Onderzoek ten behoeve van het Natuurbehoud (RIVON), thans Rijksinstituut voor Natuurbeheer (RIN), passeerden veel onderwerpen de revue waarbij ik direct of zijdelings betrokken was. De in mijn jeugd verworven kennis, onder andere wat betreft de problematiek van weidevogels, is daarbij van grote waarde geweest. Hieronder zullen uit de RIVON/RIN-periode (1957-80) enkele projecten worden besproken die van betekenis zijn geweest voor de ornithologie en het natuurbeheer en waarbij van een sterke persoonlijke betrokkenheid sprake was.

Purperreiger Aanvankelijk zou ik op het RIVON in 1957 een langlopend onderzoek doen aan Purperreigers in de Kop van Overijssel en wel speciaal in De Weerribben, toen nog geheel in particuliere handen. Het ging om vragen als: hoe groot is het aantal broedvogels, waar bevinden zich de nesten, waar halen de vogels hun voedsel weg. Vooral uit het onderzoek naar dat laatste punt zou kunnen blijken hoe belangrijk de lage landerijen rondom de kolonie zijn voor het voortbestaan van de populatie.

Al snel werd mij duidelijk dat De Weerribben zo spoedig mogelijk moest worden veilig gesteld *c.q.* aangekocht. Staatsbosbeheer zorgde daarvoor. Thans is De Weerribben een groot natuurreservaat met een kleine purperreigerkolonie. Toen de aankoop gestalte kreeg, werd het onderzoek evenwel gestaakt. De gegevens werden gebruikt bij het aankoopbeleid en ook bij het beleid in de omliggende gebieden waar ruilverkavelingen zouden worden uitgevoerd.

Krooneend Een vraag uit Engeland van Mr. Pym van *The Essex Birdwatching and Preservation Society*, over het voorkomen van de Krooneend in ons land leidde tot een uitgebreid literatuuronderzoek. De Krooneend was in de jaren 1949-56 een opvallende verschijning op het Zwarte Meer en het Vollenhovense Meer. In september 1953 werd er een ongekend hoog aantal (650) waargenomen. Het was een fantastische aanblik zo'n grote groep in de zon te zien dobberen. Ook het aantal broedparen breidde zich in ons land enigszins uit (Timmerman 1962a). De vervuiling van onze plassen en meren daarna deed het hoofdvoedsel (kranswieren) verdwijnen en daarmee ook de nieuwe vestigingen (o.a. Veluwemeer).

Bergeend Het onderzoek naar het voorkomen van de Bergeend in Nederland werd uitgevoerd vanwege de massale sterfte door bombardementen in 1954 op Knechtsand in de Duitse Bocht, het belangrijkste ruigebied van West-Europa. Naar schatting stierven daardoor 40 000 tot 70 000 Bergeenden. Mogelijk waren daar ook Nederlandse broedvogels bij, hoewel onze broedvogels toen vooral in de Westerschelde ruiden. Bovendien was het waarschijnlijk dat door de uitvoering van het Deltaplan binnen afzienbare tijd ingrijpende biotoopveranderingen zouden plaatsvinden, die de populatie van de Zuidhollandse en Zeeuwse eilanden ongunstig zou kunnen beïnvloeden.

Een overzicht van de broedterreinen werd daarom wenselijk geacht. Allereerst werd nagegaan wat er allemaal al over Bergeenden gepubliceerd was. Daarna werden alle gegevens uit de dossiers van het Staatsbosbeheer, afdeling Natuurbeheer verzameld en in kaart gebracht. In 1957 werden enquêteformulieren toegezonden aan in-

stellingen zoals Natuurmonumenten en Domeinen, maar ook aan beheerders en bewakers van terreinen waar Bergeenden konden voorkomen. Bovendien werden personen benaderd die bekend stonden als kenners van de regionale avifauna. Voor het verkrijgen van aanvullende informatie werden veel personen en terreinen bezocht. Niet alle gegevens waren het resultaat van nauwkeurige tellingen; er waren ook globale schattingen bij. Desalniettemin werd een overzicht verkregen van de Bergeend als broedvogel in Nederland en konden aanbevelingen worden gedaan voor het behoud van deze soort (Timmerman 1960).

Pleisterplaatsenonderzoek In 1948 startte het IT-BON (Instituut voor Toegepast Biologisch Onderzoek in de Natuur, later opgegaan in het RIN) met de landelijke waterwildtellingen. Eerst beperkte mijn bijdrage zich tot de tellingen in het Zwarte Meer, maar vanaf 1957 werd in de winter elke veertien dagen de gehele Friese IJsselmeerkust en elke maand de Dollard en het Lauwerszeegebied geteld. In die tijd was over deze gebieden nog betrekkelijk weinig bekend. Door de systematische tellingen werd duidelijk welke grote betekenis deze gebieden voor steltlopers, eenden en ganzen hadden. Om het belang van deze pleisterplaatsen te benadrukken en ook om daarmee een aanzet tot het behoud van deze gebieden te geven, verschenen onder andere artikelen over de Makkumerwaard (Timmerman 1962c) en het Eems-Dollardgebied (Braakma & Timmerman 1969, Timmerman 1978).

Ganzenonderzoek In het winterseizoen van 1957/58 startte ik op verzoek van Prof. Mörzer Bruyns met een onderzoek naar het voorkomen van Brandgans en Kleine Rietgans in Friesland en het Deltagebied. In toenemend aantal verscheen de Brandgans toen in de Bantpolder bij Anjum, terwijl de Kleine Rietgans steeds talrijker werd in de omgeving van Workum. Tegelijkertijd liepen de aantallen op de bekende pleisterplaatsen in het noorden van Duitsland (respectievelijk de Elisabethgroden, gelegen tussen Carolinen-Siel en Minzen, en het gebied rond de Jadebusen) sterk terug. Van 25 tot 28 november 1958 bezochten wij de Duitse pleisterplaatsen en spraken er met deskundigen. In de winter van 1958/59 ontmoette ik in Friesland Philippona en Mulder, die "achter de Kolgans aanzaten". Wij besloten tot een nauwe samenwerking die gebleven is tot mijn uittreden in 1980 toe. Wat het Deltagebied betreft was de samenwerking met Lebret een grote steun.

Op advies van de werkgroep Waterwildtellingen van het IWRB (*International Waterfowl Research Bureau* in Slimbridge, Engeland) werd op de jaarvergadering te Wilhelmshaven (1960) de *Goose Research Group* opgericht. Zij adviseerde speciale

Bergeend, 21 maart 1985, Zaanstreek (A. C. Zwaga). *Shelduck* *Tadorna tadorna*.

ganzen tellingen te houden met de bedoeling het voorkomen van wilde ganzen nauwkeurig in kaart te brengen. Wel was bekend dat op veel plaatsen in Europa de reeds bekende pleisterplaatsen bedreigd werden door ontwatering en cultivering. Onderzoek naar de gevolgen daarvan bleek zeer noodzakelijk te zijn.

De leiding en de coördinatie van dat onderzoek werden opgedragen aan het RIVON, waardoor mijn bezigheden sterk door deze problematiek bepaald gingen worden. Het ging bij dat onderzoek om drie punten: a) migratie- en populatieonderzoek door middel van tellingen, b) voedsel- en habitatonderzoek en c) gedragsonderzoek. Om dit programma uitgevoerd te krijgen, werden de volgende actiepunten opgesteld: 1) het stimuleren van het ganzenonderzoek door aan alle met het IWRB meewerkende landen telformulieren, informatiebrieven met teldata en (mogelijke) publikaties toe te zenden, 2) het coördineren van het onderzoek door het aanzoeken van landelijke coördinatoren, 3) het behulpzaam zijn bij het doen samenwerken van onderzoekers waar en wanneer het zich maar voordoet, 4) het aanmoedigen van het opstellen van rapporten en publikaties over wilde ganzen, 5) het verzamelen van gegevens en het stichten van een documentatiecentrum, 6) het aantrekken van specialisten, die bereid en capabel zijn om de gegevens per land, per gebied en per soort uit te werken. Op grond van praktische overwegingen werd het

onderzoek gesplitst in een nationaal en een internationaal onderzoek.

Nationaal onderzoek In 1960 werd Nederland opgesplitst in enige telgebieden die onder de toen ter beschikking staande vrijwillige tellers van het RIVON, de consultantschappen Natuurbeheer van het Staatsbosbeheer en enkele natuurbeschermingsorganisaties werden verdeeld, zodat alle toen bekende pleisterplaatsen geteld werden. Later voegden zich daar vogelwerkgroepen en andere belangstellenden bij. Alle medewerkers werden jaarlijks door het RIVON van informatie en telformulieren voorzien. Aan het einde van ieder seizoen werden deze gegevens door mij verzameld en op verzamelstaten per soort, per provincie en per gebied genoteerd. Ook incidentele tellingen werden hierop ingevuld. Door de bekendheid met de plaatselijke situatie konden in veel gevallen dubbeltellingen en onjuiste tellingen worden geneutraliseerd. Soms was nader onderzoek ter plaatse noodzakelijk. Aangezien er nog geen gebruik van computers werd gemaakt, was het in kaart brengen en op grafieken voorstellen van de nationale ganzentellingen een bijzonder tijdrovende bezigheid.

Het resultaat was wel dat nu duidelijk werd waar zich de meeste ganzen ophielden. Dit leidde al spoedig tot een rapport over de Brandgans in Nederland (Timmerman 1962b), later gevolgd door publicaties over Grauwe Ganzen (Lebret & Timmerman 1968) en Rotganzen (Mörzer Bruyns & Timmerman 1968). Ook anderen, zoals Th. Mulder, J. Philippona en J. Rooth putten uit het aangedragen materiaal. Dit leidde tot een stroom van artikelen over wilde ganzen, waarvan er vele in *Limosa* verschenen. Al deze gegevens werden samengevat in het boek "Wilde ganzen in Nederland" (Lebret *et al.* 1976).

Het belangrijkste was evenwel, dat er na zo'n tien jaar onderzoek voor elke ganzesoort een vrij nauw-

keurige kaart kon worden gemaakt. Hierbij werden ook de aantallen en de verblijfsduur aangegeven. Deze kaarten gaven nuttige informatie bij het opstellen van bestemmingsplannen en de uitvoering van ruilverkavelingen.

Toen duidelijk werd hoe de verspreiding was en op welke wijze de verschillende soorten de terreinen benutten, heb ik aanbevolen om tot een netwerk van beschermde pleisterplaatsen te komen. Daar is wel veel aan gedaan, maar geheel verwezenlijkt werd dit plan niet.

Internationaal onderzoek De *Goose Research Group* van de IWRB startte in 1961 met vijf actieve leden: Noorwegen, Denemarken, Groot-Brittannië, West-Duitsland en Nederland. In landen die aan andere IWRB-activiteiten deelnamen werden personen aangezocht om de internationale tellingen van wilde ganzen in het betreffende land te organiseren. Daarnaast werd contact gezocht met personen die zich voor een dergelijk onderzoek interesseerden. Aan al deze mensen werden de *recommendations for national organizers* en *recommendations for counters* ter hand gesteld. Deze werkzaamheden breidden zich in de loop der jaren uit naar steeds meer deelnemende landen en personen in Europa, Noord-Afrika en Azië. Dit leidde er toe dat over de winter van 1968/69 uit meer dan 50 landen gegevens werden ontvangen. Deze gegevens vormden de basis voor het eerste overzicht betreffende de verspreiding van palearctische ganzen in hun winterkwartieren.

Het was aanvankelijk erg moeilijk om in ieder land de tellingen van de grond te krijgen. Daarom werd voor één of twee tellingen per seizoen gekozen. In ieder geval moest de midwintertelling doorgang vinden.

Door deze opzet werden niet altijd alle pleisterplaatsen ontdekt. Zo werden in 1964 de grote aantallen Brandganzen die in ons land hadden over-

A. Timmerman (links) in gesprek met professor Kumari (Letland) op een IWRB-congres in de Sovjet-Unie, november 1976.

winterd, op de terugtocht naar het noorden niet in Sleeswijk-Holstein teruggevonden. Door een bezoek aan dat gebied van 6 tot 13 april 1964 vond ik bij toeval en door middel van een simultane telling de "Nederlandse" Brandganzen terug. Op de Hamburgerhallig waren 10 000-15 000 ganzen bijeen en buitendijks bij Dieksanderkoog, westelijk van Marne, nog eens 7000-10 000!

De Kleine Rietgans breidde in de periode 1956-76 zijn overwinteringsgebied over vrijwel geheel ZW-Friesland uit en kreeg ook internationaal veel aandacht (Timmerman 1977a).

In 1970 stelde ik het eerste *draftreport* over de internationale verspreiding van ganzen samen. Het werd aan alle deelnemende landen en medewerkers toegezonden met het verzoek commentaar te leveren. Alle op- en aanmerkingen werden verwerkt. Bovendien konden nog nieuwe gegevens worden toegevoegd. In 1976 verscheen *Survey of the winterdistribution of Palearctic Geese in Europe, Western Asia and North Africa* (Timmerman et al. 1976). Hierin werden alle toen bekende pleister- en overwinteringsplaatsen genoemd en beschreven met vermelding van aantallen, soorten en duur van gebruik door de ganzen. Tevens werd per land veel literatuur verzameld. Het verzamelen van de gegevens en het verwerken hiervan in overzichtelijke teksten, kaarten, tabellen en grafieken was een bijzonder omvangrijk karwei dat alleen dankzij de hulp van velen gerealiseerd kon worden.

Zwanen In IWRB-verband werd ook meege- werkt in de *Swan Research Group* onder leiding van Prof. Sladen (USA). Zwanen hadden reeds vroeg mijn belangstelling. Op het Zwarte Meer werd de toename van de Knobbelzwaan van nabij meegemaakt (Timmerman 1957). Ook Kleine Zwanen vormden daar een interessant studie-object. Langs de Friese IJsselmeerkust en in de Veluwe- randmeren kwamen duizenden Kleine Zwanen foerageren in de fonteinkruidvelden. Toen door de waterverontreiniging in de jaren zestig deze velden verdwenen, schakelden de zwanen over op grasland. Dit verbaasde mij niet, omdat dit verschijnsel al veel eerder was waargenomen in strenge winters. In 1955 merkte ik daarover op: "Voor de instandhouding van de soort zou het van belang zijn, wanneer de Kleine Zwanen deze nieuwe methode van voedselzoeken bij strenge vorst (namelijk het foerageren op grasland) tot een gewoonte gingen maken" (Timmerman 1955). Grote groepen Kleine Zwanen zijn gelukkig nog steeds in ons land te zien, nu na aankomst eerst nog even grondelend naar de wortelstokken van de schaarse fonteinkruiden, maar daarna grazend als ganzen in onze graslanden (Timmerman 1977b).

Raaf Aanvankelijk had de Raaf niet mijn speci- ale belangstelling. Wel hield al langere tijd de vraag

mij bezig of wij naast het inventariseren van de vogelstand en het signaleren van bedreigingen ook maatregelen zouden moeten nemen om een bepaalde vogelsoort te herintroduceren die kennelijk door menselijk toedoen was verdwenen.

Op een congres van de *International Union for Applied Ornithology* te Hamburg in 1960 atten- teerden Oost- en Westduitse deelnemers mij op de Raaf en de Zeearend als bedreigde diersoorten in Sleeswijk-Holstein. Deze gesprekken stimuleerden mij om deze soorten nader te bestuderen. Door bezoeken aan de broedplaatsen van Raaf en Zee- arend en het doornemen van literatuur werd mij duidelijk hoe deze prachtige vogels leven en welke eisen zij aan hun omgeving stellen.

Als volgende stap werd een plan ontworpen waarin werd aangegeven hoe de herintroductie van de Raaf in ons land zou kunnen plaats vinden. Rond 1960 bleek de tijd daar nog niet rijp voor te zijn! In 1966 drong Bijleveld (*World Wildlife Fund*) er bij mij op aan het plan opnieuw op te pakken. Wij kregen de medewerking van de direc- teur van Faunabeheer, Maliepaard, en toen gaf ook de directie van het RIVON groen licht. Het doel was om een kleine broedvogelpopulatie te vormen in de vrije natuur met daar om heen een veel grotere groep (c. 100) nog niet gepaarde vogels. Tot 1980 werd dit project door mij gecoördi- neerd, waarna T. A. Renssen tot de beëindiging van het project in 1984 de leiding overnam.

De moeilijkheden waren vele (Timmerman 1972). In de eerste plaats konden wij niet aan broedparen komen. Wij moesten zelf broedparen vormen uit de jonge vogels die uit Duitsland waren ontvangen. Omdat Raven pas in hun derde of vierde levensjaar geslachtsrijp zijn, is het bijzonder moeilijk om bij jonge Raven de sexe vast te stellen. Zelfs Dr. Gwimmer, een Duitse ravenspecialist die wij erbij haalden, lukte dat niet goed. Geslachtsbe- paling door endoscopie was toen nog niet mogelijk en pas in 1977 werden vijf vogels voor het eerst aan een bloedproef onderworpen. De Raven zelf maakten het ons ook nog eens extra moeilijk doordat ze de ringen van de poot wisten te halen. In 1977, '78 en '79 ringde ik de jonge vogels daarom met stalen ringen.

Ondanks deze problemen gelukte het ons om in de loop der jaren negen broedparen te vormen die met wisselend succes jongen groot brachten (Tim- merman 1979). In 1978 bijvoorbeeld kregen wij van vier paren 16 jongen. Aanvankelijk stierven er nog al wat dieren door verschillende oorzaken, maar ondanks het feit dat voorzover wij weten, 37% van alle in de jaren 1966-80 door ons "gebruikte" Ra- ven stierf, waren er tegen 1980 negen à tien broed- paren in het vrije veld en een kleine honderd nog niet gepaarde vogels. Daarmee was een kleine broedpopulatie gevormd en kon het project als geslaagd worden beschouwd. Thans zijn deze aan-

tallen meer dan verdubbeld (Renssen 1988, Timmerman 1990).

Tenslotte

Terugkijkend op de projecten die in de afgelopen decennia mijn aandacht hadden, kan worden vastgesteld dat het de Bergeend voor de wind is gegaan, ondanks de ingrijpende veranderingen in ZW-Nederland. Helaas kan dat niet gezegd worden van de Krooneend. Het Zwarte Meer heeft als waterwildreservaat aan betekenis ingeboet, maar heeft in 1991 wel de status van Staatsnatuurmonument gekregen. Als eenmaal de watervervuiling is bedwongen, zal de onderwatervegetatie en de slakkenfauna terugkeren, waarvan ongetwijfeld de watervogels zullen profiteren. Kleine Zwanen bezoeken gelukkig nog steeds met duizenden ons land. Spectaculair is de toename van de ganzen geweest. Het belang van ons land als gastland voor vrijwel alle palearctische ganzesoorten is sinds de jaren zestig alleen nog maar toegenomen. De Raaf is weer terug als broedvogel in Nederland.

Mijn werk voor het behoud van de ganzenpopulaties, zowel nationaal als internationaal, is voor mij de belangrijkste bijdrage aan de natuurbescherming geweest. De bekroning voor dit werk vond ik in de eer uitgenodigd te worden om op de *XXIInd Annual Executive Board Meeting* van het IWRB in Alushta, De Krim USSR (16-22 november 1976) een lezing over deze materie te houden. Zo werden de resultaten van jarenlang onderzoek ook in het Russisch vertaald opgenomen in de *Proceedings* van deze conferentie, waarmee deze resultaten een wereldwijde verspreiding kregen. (Timmerman 1981).

Summary In this paper, Arend Timmerman, Sr. describes his interest in natural history, especially birds, when adolescent, and his major activities in the course of his career as a professional ornithologist, 1945-80. In the latter capacity, he mainly studied waterfowl, particularly geese and swans and (conservation of) their haunts. He was an active member of IWRB's Goose and Swan Research Groups, and as such helped to realise, e.g., international counts of wintering geese (see *Limosa* 49, 1976: 230-292). Furthermore, he was the originator of a project for the re-introduction of the Raven in The Netherlands.

Literatuur

- BRAAKSMA S. & TIMMERMAN A. 1969. De avifauna van het Eems-Dollardgebied. *Limosa* 42: 156-177.
- LEBRET T., MULDER TH., PHILIPPONA J. & TIMMERMAN A. 1976. Wilde ganzen in Nederland. Thieme, Zutphen.

- LEBRET T. & TIMMERMAN A. 1951. Waarnemingen over de slagpenrui bij eenden. *De Levende Natuur* 54: 143-150.
- 1968. Een concentratie van ruiende Grauwe Ganzen (*Anser anser*) in Nederland. *Limosa* 41: 41-61.
- GERRITSEN G. J. & LOK J. 1986. Vogels in de IJsseldelta. IJsselakademie, Kampen.
- MÖRZER BRUYNIS M. F. & TIMMERMAN A. 1953. Het Zwarte Meer. *De Levende Natuur* 56: 161-166.
- 1968. Over het voorkomen van de Rotgans in Nederland. *Limosa* 41: 90-106.
- RENSSEN T. A. 1988. Herintroductie van de Raaf *Corvus corax* in Nederland. *Limosa* 61: 137-144.
- TIMMERMAN A. 1955. Afwijkend voedselzoeken bij Kleine Zwanen (*Cygnus bewickii*). *Wiek en Snep* 3: 28.
- 1957. "Wilde" Knobbelzwanen (*Cygnus olor*) op het waterwildreservaat Het Zwarte Meer. *Limosa* 30: 183-191.
- 1960. De Bergeend *Tadorna tadorna* als broedvogel in Nederland. *Limosa* 33: 159-173.
- 1962a. De Krooneend in Nederland. *Limosa* 35: 28-39.
- 1962b. De Brandgans in Nederland. *Limosa* 35: 199-219.
- 1962c. De Makkumer-Noordwaard als watervogel-trekreservaat. *Vanellus* 15: 184-187.
- 1963. Veranderingen in vegetatie en vogelbevolking van het Zwarte Meer. *De Levende Natuur* 66: 227-232.
- 1972. Die Ansiedlungsversuche des Kolkrahen (*Corax corax*) in den Niederlanden. *Corax* 4: 131-133.
- 1977a. Het wintervoorkomen van de Kleine Rietgans *Anser brachyrhynchus*. *Limosa* 50: 71-91.
- 1977b. De Kleine Zwaan (*Cygnus bewickii*). *Het Vogeljaar* 25: 113-123.
- 1978. Vogels. In: Eemmond Grenzenloos, p.41-54. Stichting Werkgroep Eemmond, Groningen.
- 1979. Raaf *Corvus corax*. In R. M. TEIXEIRA, Atlas van de Nederlandse broedvogels, p.359-360. Natuurmonumenten, 's-Graveland.
- 1981. On the occurrence of Geese in the Western Palearctic. In *Proceedings of the symposium on the mapping of waterfowl distribution, migrations and habitats: 73-109*. Moscow.
- 1990. Der Kolkrahe wieder Brutvogel in den Niederlanden. *Der Falke* 37: 224-229.
- TIMMERMAN A., MÖRZER BRUYNIS M. F. & PHILIPPONA J. 1976. Survey of the winterdistribution of palearctic geese in Europe, Western Asia and North Africa. *Limosa* 49: 230-292.

A. Timmerman Sr. Clarendallaan 2, 3841 DG Harderwijk